

Раздел IV

ИСТОРИЯ БАПТИЗМА

и современность

Редакция альманаха продолжает публикацию материалов по истории евангельско-баптистского движения на территории бывшего Советского Союза.

Первая статья, посвященная началу украинского баптизма, приглашает к дискуссии относительно даты зарождения евангельско-баптистского движения на Украине. Она освещает точки зрения двух исторических школ по этому вопросу.

Вторая статья, также дискуссионная по своему характеру, на тему, которую редко касаются печатные органы, – показывает отношение русско-украинского баптизма к политике в свете Библии и в свете нашего исторического наследия.

Третий материал о новой книге, вышедшей в издательстве "Богомыслие", которая представляет собой публикацию оригинальных исторических материалов по зарождению и истории баптизма. Эта книга позволяет широкому кругу читателей познакомиться с многочисленными первоисточниками по истории баптизма без всяких спекуляций и тенденциозных комментариев.

Юрий Решетников

ЗАРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО БАПТИЗМУ

До 130-ти річчя евангельсько-баптистського руху в Україні (1869-1999)

Жарким літом 1869 року на березі річки Сугаклеї, що тече на півдні України, недалеко від німецької колонії Старий Данциг було помітне якесь незвичайне поживлення. На березі можна було побачити досить велику юрбу людей, серед якої виділялися декілька десятків в білих одежах. Було чути спів пісень на німецькій мові. Над цією юрбою відчувалося якась особлива духовна присутність. Що ж то було за диво? У цей день німецькі баптисти з колонії Старий Данциг проводили хрещення своїх нових членів, що таким чином приєднувалися до Церкви Христової. Але раптом до того, хто готувався звершати хрещення, стрімко підійшов якийсь рішучий чоловік, який виділявся від інших своїм явно українським походженням. Він щось запитав у керівника, було помітно, що

їх бесіда проходила не досить гладко. По всьому було видно, що керівник в чьомусь відмовляв йому, але той рішуче наполягав. Можна було почути навіть його слова: "Якщо ви не погодитесь, ви будете відповідати перед Богом, а мені Бог покаже іншого!" Потім керівник погодився, цей чоловік відійшов від нього і пішов до купи людей в білих одежах. Через деякий час його можна було побачити вже у воді, приймаючим хрещення. Так 11 червня 1869 року Юхим Цимбал прийняв святе водне хрещення, поклавши початок українському баптистському братству.¹

Можна сказати, що сьогодні в нашому братстві вже чітко сформувалися дві історичні школи щодо дати народження баптистського руху в Україні: "східна", яка ба-

¹ Див. Додаток 2.

зується на вивченні вітчизняних архівів і відстоює 1869 рік, та "західна" або "діаспорна", що говорить про 1852 рік. Тому ми пропонуємо читачам разом з нами подивитися, на яких фактах ґрунтується кожна з названих точок зору.

Візьмемо спочатку більш ранню дату, тобто 1852 рік. Цю дату її прихильники вважають датою хрещення Івана Онищенка.

Одним із відомих прихильників цієї версії є Л.Жабко-Потапович. Відносячи навернення Івана Онищенка приблизно до 1845 року, він у своїй книзі "Христове світло в Україні" робить одне дуже цікаве зауваження: "Ніколи і нікому в своєму житті він (Онищенко. — Ю.Р.) нічого не оповідав про тих людей, що його до Господа навернули та йому Святе Слово відкрили, хоч про інші пригоди життєві він розповідав досить охоче й докладно"². Далі Жабко-Потапович говорить про хрещення Онищенко: "Прийняв Онищенко хрещення не пізніше, як восени 1852 року й на весні 1853 року охрестив деяких своїх однодумців, — і знову ж таки, — імен яких нам на жаль, не передано."³ Недостатність інформації щодо Онищенка Л.Жабко-Потапович пояснює, по-перше, природною скромністю піонера євангельського пробудження, по-друге, рішенням братів ощаджувати й берегти його від представників влади.⁴ Але головним чинником, на думку автора вищезгаданої книги, є особливість того часу: "Найцікавіші для нас роки життя Івана Онищенка, від 1847 до 1861, припадають на ту добу, що була найменш сприятливою для висвітлення його боротьби за визволення його душі та душ його послідовників з-під духовного ярма... Кріпацька неволя пригнічувала кожного селянина... Кожен кріпак за віру в Слово Боже та в Христа міг бути знищений як за "відступництво" від православної церкви не тільки духівництвом її та світською державною владою, але й самим поміщиком, що був володарем і майна й життя свого невільни".

Л.Жабко-Потапович визнає, що "одиноким, знаним до цього часу документом, що

стверджує факт хрещення Онищенка, є вістка, подана нам Ф.Щербиню: "Охрищений восени, Онищенко на весні (1853 року) хрестив інших" (Ф.А.Щербина. "О штундистах", Письмо из южной России. "Неделя", СПб, № 45, 1885, стаття VII, стр.1586. Його ж "Ново-штундисти". "Неделя", №26, 1885, стр.941. Його ж "Малорусская штунда", "Неделя", СПб, 1877.)."⁵ Але тут виникає декілька проблем. По-перше, незважаючи на всю конспіративність духовних зборів євангельських віруючих, духовна та світська влада того часу ретельно відсліджувала усі процеси, в тому числі й релігійні, що відбувалися серед простого народу. Пізніше ми добре побачимо це на прикладі переполоху, що піднявся після хрещення Ю.Цимбала. По-друге, усі три роботи Щербини написані через досить великий час після 1852 року, і тому, на наш погляд, мають меншу силу порівняно з відповідними архівними документами і не можуть вважатися оперативною інформацією у відношенні до згаданої дати.

Взагалі з роботами Щербини, як основою для того, щоб вважати 1852 рік початком українського баптистського руху, існує дуже серйозна проблема. Автори "Історії євангельських християн-баптистів СРСР" говорять про ці роботи, аналізуючи точку зору щодо 1852 року: "На підставі вивчення цих та інших першоджерел потрібно з усією визначеністю сказати, що ні в першій, ні в другій, ні в інших статтях Ф.А.Щербина не говорить ані слова про Ф.Онищенка. Більш того, на сторінці 23-й автор "Малоруської штунди" називає першим штундистом з українців мешканця селища Пасекової Херсонської губернії М.Ратушного".⁶

Розуміючи те, що на підставі лише однієї згадки неможливо робити серйозні історичні висновки, Жабко-Потапович далі продовжує: "Усі інші важливі та вірогідні джерела, не тільки друковані, але й рукописні, відкриті нами під час дослідів у книгозбірнях Західної Європи, підтвердили цю вістку Щербини з найрішучішою становчістю".⁷ І знову ж таки ми зустрічаємось з проблемою, яка полягає в

⁵ Там же, с.108.

⁶ История евангельских христиан-баптистов в СССР. М.: ВСЕХБ, 1989, с.57.

⁷ Л.Жабко-Потапович. Христове світло в Україні, с.108.

² Л.Жабко-Потапович. Христове світло в Україні, с.105.

³ Там же, с.106.

⁴ Там же.

тому, що кожного разу, коли мова йде про 1852 рік як дату охрещення Онищенка, в підтвердження говориться про дані західних архівів, але жодного разу хоча б одного з цих документів не було опубліковано. Досить цікаво, що в кінці своєї розповіді про Онищенка Л.Жабко-Потапович признає той факт, що усі питання з його, Онищенка, хрещенням ще не вирішені.⁸

Укладачі "Історії євангельських християн-баптистів в СРСР" на підставі деяких даних відносять навернення Онищенка до 1858 року. Далі вони справедливо відзначають: "Якщо Ф.Онищенко увірував у 1858 році, то прийняти хрещення по вірі у 1852 році він не міг".⁹

З цією датою є ще одна проблема. Дуже дивно, що хоча Онищенко прийняв хрещення у 1852 році і хрестив інших, М.Ратушний, його найближчий учень, послідовник та помічник, приймає хрещення лише у 1871 році і саме у "цимбалівській лінії",¹⁰ що визнає і Жабко-Потапович.¹¹

Іншим відомим прихильником 1852 року є В.Г.Домашовець. У своєму рефераті, зачитаному на 1-му Всеукраїнському Конгресі євангельських християн-баптистів у Вінниці, він говорить досить категорично: "В Україні існує тільки одна версія початку Українського Баптистського Руху, а це – охрещення Івана Онищенка з села Основи англійським баптистом, місіонером Базельської Місії, ввечері 28 травня 1852 року в ріці Південний Буг. Інші версії не стосуються до нашої історії".¹² При цьому пан Домашовець чи забув, чи зробив вигляд, що не знає про іншу точку зору, що не дуже лічить науковцю. Так як і заява, що "інші версії не стосуються до нашої історії".

Цікаво, що його батько, Г.Домашовець, автор "Нарису історії української євангельсько-баптистської церкви", був менш категоричним. У своєму "Нарисі" він пише: "...ми не будемо розводитися про хрещення Ів. Онищенка, яке мало відбутися за вісткою

Ф.Щербини у 1852 року, бо твердження, чи він був охрищений 1852 р., чи ні, можна опрацювати з одної і з другої сторони."¹³

До речі, як ви вже мали помітити, не має остаточної ясності навіть з ім'ям Онищенка. Різні дослідники говорять про Івана чи про Федора. При чому ті, хто відстоює 1852 рік, говорять про Івана, а їх опоненти – про Федора. Ім'я Івана Онищенка не згадується в жодному відомому нам архівному документі.¹⁴ Л.Жабко-Потапович досить часто посилається на роботу А.Рождественського "Южноруський штундизм", але цікаво, що сам Рождественський, пишуче про Онищенка, жодного разу ні привів його ім'я, хоча він згадує імена інших штундистів. Що ж стосується Федора Онищенка, то вперше він згадується у мирському вирокі волостного сходу 1870 року.¹⁵ Взагалі то є перше відоме нам згадування прізвища Онищенка. Також він цього (1870) року згадується у донесенні мирового посередника 2-ої дільниці Одеського повіту.¹⁶ Потім він згадується у проханні М.Ратушного та А.Капустяна на ім'я Херсонського губернатора від 22 лютого 1873 року, як один з тих, у відношенні котрих у березні 1870 року було схвалене рішення волостного сходу про їх висилання з Ряснопольської волості.¹⁷ (цікаво, що в цьому проханні говориться, що у 1867 році заявники були ще у православної церкви, хоча терпіли переслідування з 1860 року). Також його підпис стоїть під повторним проханням від 18 березня того ж 1873 року.¹⁸ Йде мова про

¹³ Г.Домашовець. Нарис історії української євангельсько-баптистської церкви, с.149-150.

¹⁴ А.Рождественський пояснює відсутність документальних згадок про Онищенка його відокремленням від інших штундистів: «В офіційних паперах не зустрічалося про цю людину ніяких звісток. Це пояснюється тим, що Онищенко держить себе окремо від штундистів: він не приймає участі в їх моліннях.» Хоча далі А.Рождественський все ж таки говорить про зв'язок між Онищенкою та іншими штундистами. (Див. А.Рождественський. Южнорусский штундизм. СПб., 1889, с.52. Пер. автора).

¹⁵ Див. Алексей. Материали для історії..., №72, с.83. Див. Додаток 4.

¹⁶ Див. Алексей. Материали для історії..., №75, с.85.

¹⁷ ЦДДАУ, Херсонське відділення, Ф.1, Оп.1, Спр.40, Арк.88. Див. Додаток 5.

¹⁸ ЦДДАУ, Херсонське відділення, Ф.1, Оп.1, Спр.40, Арк.112. Див. Додаток 6.

⁸ Див. там же, с.109.

⁹ Див. Історія євангельських християн-баптистів в СРСР, с.57.

¹⁰ Ю.Цимбал - І.Рябошапка - М.Ратушний.

¹¹ Див. Л.Жабко-Потапович. Христове світло в Україні, с.111.

¹² В.Домашовець. Євангельсько-баптистський рух в Україні. Євангельська нива, 1997р., №1, с.12.

одну людину, чи про двох? Якщо про двох, то хто є вони: батько та син, брати, чи може просто однофамільці? Але це є окреме питання, яке також потребує свого вирішення, але яке дещо виходить за межі нашого дослідження. Тим більш, що зараз воно принципово небагато дає для розв'язання нашої проблеми.

Подивимось зараз на чьому базується наша точка зору про 1869 рік, як початок українського баптистського руху.

Перше офіційне повідомлення про те, що в Основі з'явилось нове релігійне товариство датується 1866 роком¹⁹, хоча мова йде про те, що товариство виникло у 1862 році. В цьому документі саме М.Ратушний називається як той, хто започаткував дане товариство. Однак ми не знаходимо в ньому ніякої згадки ні про Онищенка, ні про його, або когось іншого, хрещення. Але головне те, що ми маємо низку документів, що свідчать про хрещення Ю.Цимбала у 1869 році та про той переполюх, що піднявся в зв'язку з цим.²⁰ Ці документи також демонструють нам, як ретельно світська та релігійна влади відслідковували події та процеси, що відбувались у народному середовищі. Тобто ми можемо вважати, що така видатна подія, як масовий відхід від православ'я, а тим більш масове хрещення, про яке кажуть прихильники 1852 року, не залишилось би без уваги, а отже і без документального підтвердження.

Добре відомо, що після свого хрещення Юхим Цимбал того ж у 1869 року хрестить віруючих у своєму рідному селищі Карловка, потім у 1870 він приїжджає до Любомирки, де хрестить Івана Рябошапку та інших, а 8 червня 1871 року вже Іван Рябошапка звершує хрещення Михайла Ратушного та ще близько 50 віруючих Основи та Ігнатівки. В тому ж 1871 році 11-го червня, згідно з свідченням самого М.Ратушного, він звершує обряд поховання вже в якості "пресвітера Основського хрещеного братства".²¹ Це перше свідчення такого роду, до цієї дати ми їх не спостерігаємо.

¹⁹ Див. Алексій. Матеріали для історії..., № 34, с.47-8. Див. Додаток 1.

²⁰ Див. Алексій. Матеріали для історії..., № 58, с.71-2; № 63, с.74-5. Див. Додаток 2.

²¹ ЦДАУ, Херсонське відділення, Ф.1, Оп.1, Спр.40. Див. Додаток 3.

Приводячи докази в підтримку однієї та другої точок зору, ми сподіваємось, що неупереджений читач зможе сам дійти до висновку щодо обгрунтованості кожного з цих поглядів на початок українського баптистського руху. І хоча В.Г.Домашовець каже відносно саме 1869 року, що то не є наша історія, але насправді ця дата становить нашу дійсну історію, історію, що базується на безперечних фактах, а не на якихось припущеннях.

Навіть якщо ми припустимо, що хрещення Онищенка у 1852 році дійсно мале місце, це практично нічого не може змінити, тому що, як ми можемо бачити у контрасті з прикладом Ратушного, воно не мало спадкоємності. Поодинокі хрещення українських віруючих дійсно мали місце до 1869 року (Матвій Сабуленко /1863р./, Андрій Петасенко /1864р./, Яков Сарана /1865р./ та інші). Але хоча це були цікаві та визначні події, все ж такі вони практично не мали якогось вплива на формування баптистського братства в Україні. Це ж саме ми могли б сказати і відносно хрещення Онищенка, якби воно справді було. Але саме хрещення Цимбала поклато початок баптистському братству, тому що воно мало своє продовження, свою спадкоємність в хрещенні інших віруючих. Саме від нього ми можемо просліджувати розвиток українського баптизму у точному значенні цього слова.

Наскільки ми розуміємо, відстоювання саме 1852 року має не стільки наукові, скільки, так би мовити, політичні причини. Бо якщо ми приймаємо за початок українського баптистського братства 1869 рік, то може скластися враження, що російське братство на два роки старіше або має якусь першість. А навіть допустити таке для деяких наших співвітчизників неможливо. Але слід пам'ятати, що наука не повинна обумовлюватися політикою, що це дві окремі галузі, і не слід робити науку, виходячи з політики.

Першість у хрещенні не має значення, бо південь України був лише одним з вогнищ євангельського пробудження у Російській імперії у другій половині XIX сторіччя, поряд з Закавказзям та Петербургом. Пробудження в кожному з цих вогнищ будо незалежне від інших, але головне, що пробудження в кожному з них було залежне від дії Духу Святого.²²

Додаток 1**Матеріали про релігійне
товариство в с.Основи**

**Донесення мирового посередника
2-го участку Херсонського повіту Херсонському губернатору від
14 березня 1866 р. № 88.**

В деревне Основе (Одесского у.) образовалась секта, в числе 20 душ... Причиною было следующее: Деревня Основа находится в близком соседстве с немецкою колониею Рорбах, и крестьяне, будучи постоянно в соприкосновении с тамошними колонистами, а некоторые из них, быв по несколько лет сряду в услужении у колонистов, по своей простоте и малограмотности свыклись с обычаями у колонистов, и при том изучив практически немецкий язык, и может быть и в следствие убеждений немцев-реформаторов часовенных (штундистов) обратились к их учению.

Секту ввел в Основе Ратушный Михаил, служивший работником у Рорбахских колонистов; он был первым старшим братом (уставщиком) в Основе.

Херсонский губернатор отношением от 30 апреля 66 года за № 86 потребовал от одесского уездного исправника сведений о штунде, в ответ на которое отношение исправник от 16 февраля 1867г. за № 27 писал следующее: "Секта, действительно, предосудительна, именно потому, что характер этой секты имеет вид раскола сходного с расколом... реформатским. Собираются... в избранном ими помещении, читают церковно-славянские книги, о значении и содержании которых толкуют между собою под руководством, впрочем, некоторых тоже реформатских раскольников, немцев соседней колонии Рорбах. Вследствие этого крестьяне, последователи

²² Г. Домашовець також стоїть на позиції примирення точок зору щодо початку євангельського руху: «Українці, як автохтони, пишуть історію, починаючи з Києва. Те саме роблять і росіяни, тоді як їхня історія та їхня столиця є Москва. Полеміка лишня! Подібне діється з українськими та російськими баптистами: українські баптисти починають свою історію з Основи, Україна, а росіяни Тифлісу, Кавказ... і далі - Вести полеміку українцям із росіянами про першество баптизму - це зайво.» (Г. Домашовець. Нарис історії української євангельсько-баптистської церкви, с.149,153.)

раскола, составили себе упорное убеждение, под влиянием которого находясь они не ходят в православную церковь, не чтут св. икон и не исполняют никаких обрядов православной веры.... Общество образовалось на основании дознаний в 1862г. Вожаки – крестьяне деревни Основы – Ратушные.

(Алексий. Материалы для истории..., № 34, с.47-8. Збережена мова оригіналу.)

**Лист архієпископа Одеського Дімітрія до
Новоросійського генерал-губернатора
12 березня 1868р. № 741.**

...очевидных и прямых улик в сектантстве заподозренных в том крестьян он (приходской священник. Ю.Р.) не заметил. Все они по прежнему бывают в храме и долг исповеди и причащения Св. Таин исполняют, а между тем слухи об уклонении их в особую секту упорно усиливаются, собрания подозреваемых в секте продолжаются в доме крестьянина Михаила Ратушного, которого почитают зачинщиком секты, в таковых собраниях бывают и немцы колонисты....

Ныне священник доносит, что сектанты упорно отрицаются от участия в какой либо секте и выдают себя за строго православных, между тем не перестают совещаться с вожаками секты – немцами и по временам делать свои собрания.

(Алексий. Материалы для истории..., № 50, с.65-6. Збережена мова оригіналу.)

**Донесення справника Одеського повіту
Херсонському Губернському Правлінню
15 жовтня 1868р. № 79.**

Ратушный и еще два товарища его из соседнего местечка Игнатевки, Герасим Витенко (Балабан) и Ал.Капустян читали и толковали у себя дома собиравшимся по воскресеньям крестьянам Славянское Евангелие. Малограмотные проповедники эти подражали в произношении слов и жестах немцам колонистам, по примеру которых носят особого рода рубахи и сапоги. Сношения их с Рорбахскими колонистами, принадлежащими к штундовой секте, ограничиваются чисто хозяйственными предметами и не могли иметь влияния на религиозные их отношения. Ратушный сознался в несоблюдении некоторых

постов – Филиппова и Петровок, а также среды и пятницы. Явление исключительное в простом народе! В настоящем году в Великом посту не был у исповеди и причастия св. Таин потому будто бы, что от преследований его властями за чтение Евангелия семейство и хозяйство его пришли в расстройство, к тому же и односельцы называют его штундовым, антихристом, еретиком, отклоняя этим его от исполнения первого долга христианина.... Ратушный через сообщество с колонистами колонии Рорбах усвоил себе их манеры и некоторые понятия об учении евангелическо-реформатской штундовой секты и он, держась с одной стороны православия, а с другой следуя отчасти этому учению, сделался так сказать религиозным уродом...

(Алексий. Материалы для истории..., № 54, с.68-69. Збережена мова оригіналу.)

**Донесення справника Одеського повіту
Херсонському Губернатору 26 травня
1870р. № 318.**

...крестьянин Михаил Ратушный, распространяя свое учение с 1862 года, со времени бытности на должности сельского старосты д.Основы, в учение свое ввел, между прочим, отрицание икон не только святых угодников, но и образов Иисуса Христа и Пресвятыя Богородицы. Хотя многие штундисты держат у себя иконы для избежания упреков, но отвергают в то же время иконопочитание...

По показанию 2-х лиц... при посещении ими 5-го января сего года избы жителя м.Игнатовки Ивана Панченко, оказалось в этой избе более 40 душ обоого пола местных крестьян. Все они сидели на устроенных в четыре ряда скамьях и в левом углу стоял стол с книгами. На стене, хотя было несколько икон, но висевшая перед ними пустая, запыленная и опутанная паутиной лампада свидетельствовала, что иконы оставались или для устранения нареканий или забыты вовсе. Руководитель собрания в м.Игнатовке, Герасим Витенко,... с книгою в руках объяснял тогда собранию, что крест, которому они по заблуждению веровали, существовал для наказания преступников и что посему креститься не следует; точно так и Св. Тайны в чаше не составляют тех сил, которыя бы искупляли нас от грехов.

7-го января... говорил в собрании... Капустян, объявивший, что понятие о религии штундистов будет еще слабо до окончания начатаго перевода на русский язык Библии. Затем, объясняя некоторые тексты из Евангелия и отвергая обряды церкви, пригласил присутствующих к молитве. – По примеру Капустяна все обратились лицом к дверям, закрыли глаза и сложили на груди руки, а Капустян произнес молитву, в которой, при восклицании: "о любезный Иисус" приносились: а) благодарение за милость и вселение "своею плотию" (т.е. плотиею любезнаго Иисуса) в сердца молящихся; б) просьба об омовлении "своею кровию" всех верующих и об обращении в ад неверующих; в) просьба об устранении от просящих всех нужд и тьмы неведения; г) просьба о присоединении к молящимся пришедших в дом гостей и о внушении им (гостям), что "Ты есть Иисус и чтобы они чувствовали Твое Слово". Закончена эта молитва была восклицанием: "о, любезный Иисус спаси и помилуй нас! Аминь". Все собрание повторило "аминь". За этим началось пение псалмов на разные светские напевы; по окончании же пения, еще несколькими крестьянами были прочитаны молитвы в выражениях, подобных описанной выше.

(Алексий. Материалы для истории..., № 80, с.89-91. Збережена мова та орфографія оригіналу.)

Додаток 2

**Матеріали, що свідчать про
хрещення Ю.Цимбала у 1869 році**

**Донесення справника
Єлизаветградського повіту Херсонському
губернатору 16 липня 1869 р. № 30.**

Крестьянин собственник деревни Карловки Аннинской волости, Евфим Цимбал 11-го сего июня днем принял крещение в реке Сугаклеи при немецкой колонии Старый-Данциг, от колониста Екатеринославской губернии, колонии Старой-Хортицы, что близ колонии Кичкас, Абрама Унгера. Вместе с Цимбалом крещение приняли и некоторые колонисты колонии Старый-Данциг, в числе 30 душ обоого пола. По словам шульце (старосты) колонии Старый-Данциг обряд крещения заключался в следующем: Унгер собрал около реки Сугаклеи колонистов, поже-

лавших принять от него крещение; сначала читал по немецки молитвы из привезенного им Евангелия, потом пел с ними молитвы и, наконец, порознь каждого вводил в одном белье в воду, где тоже читал какие то молитвы, и затем погружал принимавшего крещение один раз в воду. В числе этих немцев принял крещение и крестьянин Цимбал. После совершения обряда этого крещения колонист Унгер в тот же день выехал в колонию Старую Хортицу Екатеринославской губернии.

(Алексий. Материалы для истории..., № 58, с.71-2. Збережена мова оригіналу.)

**Лист архієпископа Одеського Дімітрія
Херсонському губернатору
30 вересня 1869 р. № 5178.**

По поводу извещения губернатора о крещении неким Абрамом Унгером, Евфима Цимбала, архиепископ Димитрий сообщает, что он собирал об этом справки от местного духовенства и сообщение вполне подтвердилось. При этом Цимбал объявил при сельском старосте и других односельчанах, что он, действительно, принял таковое крещение на том основании, внушенном ему совратителем, Унгером, что только тот спасен будет, кто верует в Евангелие и крещен будет так, как он ныне крещен; крещения же, овершенного над ним в младенчестве он не признает действительным.

Обстоятельство это так важно, что требует предания суду совратителя и совращенного, а посему я покорнейше прошу Ваше Превосходительство учинить зависящее от вас распоряжение о производстве о сем события формального следствия и о поступлении с виновниками по всей строгости законов...

(Алексий. Материалы для истории..., № 63, с.74-5. Збережена мова оригіналу.)

**Відповідь Херсонського губернатора
від 31 жовтня 1869р. на лист архієпископа
Дімітрія.**

По закону (ст.1005 Уголовного судопроизводства) обязанность административных властей состоит в сообщении епархиальному начальству сведений о происшествиях, заключающих в себе признак отступления от веры и постановлений церкви и затем в принятии указанных в XIVт. Свода Зак. мер пре-

сечения и предупреждения преступлений; к преследованию же судебному светская власть на точном основании 1006ст. того же Устава не может приступить без формального требования власти духовной за исключением лишь дел, упоминаемых в 1007ст. означенного закона. Только духовная власть имеет и должна разрешить в каждом данном случае, требует ли интерес церкви уголовного преследования совратителя и совращаемого, несмотря на то, что факт совращения доказан, или же надлежит только ограничиться мерами предупреждения и пресечения. Правительствующий Сенат кассационным решением 1868 года №233 разъяснил, что разрешение в каждом данном случае вопроса о том, правильно или неправильно было возбуждено судебное преследование против обвиняемого в совращении в раскол, разрешается простою справкою из дела, было ли о сем требование духовного начальства; при чем не подлежит сомнению, что такое требование должно быть выражено духовным начальством совершенно определенно и точно. Но так как производство предварительных следствий лежит на обязанности судебных следователей, то духовной власти с предложением о сем нужно обратиться по принадлежности к судебному следователю или к прокурору местного окружного суда. По этим основаниям я не считаю себя вправе делать от своего имени распоряжение о производстве формального следствия по требованию Вашего Преосвященства.

(Алексий. Материалы для истории..., № 66, с.79-80. Збережена мова оригіналу.)

Додаток 3

**Свідोцтво про смерть, виписане
М.Ратушним 15 червня 1871 року**

Свидетельство

Тысяча восемьсот семьдесят первого года Июня девятого дня (1871 года Июня 9 дня) скончался в дер.Основа, вследствие лихорадки малолетний сын Основского крестьянина Михаила Ратушного – именем "Михаил" от роду 12 лет. Тело его на общем Основском кладбище пресвитер Основского крещенного братства – Михаил Ратушный, Июня второго дня того же года похоронил.

Верность сего свидетельства удостоверяет подписом и приложением ведущей печати

братства пресвитер Основского крещенного братства – Михаил Ратушный

М.П.

Основа

Июня 15 дня

1871 г.

(ЦДАУ, Херсонське відділення, Ф.1, Оп.1, Спр.40. Збережена орфографія оригіналу.)

Додаток 4

**Мирський вирок Волостного сходу
Ряснопольської волості 2-го миро-
вої дільниці Одеського повіту
(1870р.)**

1870 года марта 11 дня, мы, нижеподписавшиеся, должностные лица Ряснопольской волости... постановили сей приговор, в том, что... крестьяне... деревни Основы: Михаил Ратушный, Гордей Рудный и Феодор Онищенко занимаются пропагандою совращения из православной религии в принятую от немцев штундовую...

(Алексий. Материалы для истории..., № 72, с.83. Збережена мова оригіналу.)

Додаток 5

**Витяг з прохання М.Ратушного та
А.Капустяна на ім'я Херсонського
губернатора від 22 лютого 1873 року**

Его Превосходительству Херсонскому Губернатору

Одесского уезда. 7-й Раснопольской волости. Крестьянин

Собственники м.Игнатьевки и

Д.Основы Крестьяне Собственники

Александр Капустяна Михаила

Ратушного

Прошение

Осмеливаемся прибегать о поступках Священников и о притеснении полиции нижеследующих пунктах.

1. 1867 года дикабря 25 дня. Мы были еще в православной церкви. Петропавловской церкви священник Федор Нагачевской говорил к Михале Ратушному. Что я так опишу что тебе наденут железо наногы наруки нашею и науши надтянут, а некоторых выгоныл и з церкви.

16. 1870 года марта месяца, Мировой посредник уезда, велел собрать волосной сход, накоем Постановили приговор удалить секту штунда из распольской волости, А именно м.Игнатьевки, Крестьян Собственников Александр Капустяна, Терентия Мельнченка, Павла Домошого, Ивана Юрченка, Герасима Балабанова, и Д.Основы. Михаила Ратушного, Федора Онищенко, Гордея Рудояса, стех пор удалили нас от сельского и волосного схода, обозвали нас подсудимыми.

19. Сколько полиция не будет нас притеснять париводить к православным священникам, топусть неожидает нашего обращения в православную церковь, хотя она уже мучила нас 13. лет, но мы еще так далеко от ней, как самого начала, и затем покорнейше просим ваше превосходительство сделать какое нибудь распоряжение: или у нас пусть разом отнимают все наше имужество, ибо при таких штрафах само собою разумеется окончательное разорение наших хозяйств, или вышлить нас в другой край России, если мы уже вредный народ для нашего

**ВСЕМИЛОСТИВЕЙШЕГО
ГОСУДАРЯ**, и зделает какой конец нашему делу и бедствию, которое для нас невыносимо, потому что мало поммалу вытягивают у нас кров невиную; к сему подписуемся

(подписи)

1873 года Февраля 22 дня

(ЦДАУ, Херсонське відділення, Ф.1, Оп.1, Спр.40, Арк.88. Збережена орфографія оригіналу.)

Додаток 6

**Витяг з прохання М.Ратушного та
А.Капустяна на ім'я Херсонського
губернатора від 18 березня 1873 року**

Его Превосходительству

Господину Херсонскому Губернатору

Одесского Уезда 7-й Раснопольской волости

М.Игнатовки Д.Основы Крестьян Собственников

Александр Капустяна, Михаила Ратушного

Прошение

Осмеливаемся прибегать вторично, вашему превосходительству в нижеследующих пунктах,

1. Сего 1873 года Марта 11. дня, пристав 2-го Стана Одесского уезда, Объявил наподаное нами прошение, что Херсонский губернатор неможет пересудживать Мирового Судью,

2. Ваше превосходительство, разве начальник Губернии не может вступать и разбирать дела, между крестьянами Собственниками, и православными Священниками, а придавать на словах можить уездному Справнику, придать уголовному Суду Секту-Штунда, за чтение Святое Евангелие и богомоление,

3. Мировому Судье. право непредоставлено законом Судить Секты по уголовному Суду, и подвергать несносным денежным штрафам, цеповать пшеницу, тажи рогатый скот, из сундука вещи цеповали,

4. Разве внашем Отечестве нельзя верить во святое евангелие и молиться богу, неужели мы сым изделались вредными гражданскому начальству, или мы изделались вредными людьми для нашего все милостивейшего Государя,

5. Повнушению от духа Святого Нашему Государю, и по благословению Святейшего Синода, чтобы Святая Евангелия была распространена, по всей нашей обширной России, дабы каждый искал в ней, Спасение души Своей,

6. Первоапостольские Церкви, люди были незлобиви, а боголюбиви и полицею нескреплялись, Деяния апостолов. Гл.2, 46, 47. стих каждый день единомушно пребывали в храме, и, преломляя домам хлеб, принимали пищу в веселии и простоте сердца, хваля бога, и находясь в любви усего народа, господь же ежедневно прилагал спасаемых к церкви.

7. Сельский староста, с понятными вышел на кладбище составлять акт для предания суду, Мы вынуждены были отдать мертвое тело, и содержали 6-ть суток, и заставляли нас стеречь до приезда Пристава,

8. Прошедшего Февраля 24 дня, поприезде пристава призвал нас 3-х человек и 2-е женщины в Сельскую расправу, и принуждали, чтобы мы привезли, православного Священника, для погребения тела, и вынуждены были приводить его,

9. Священники возбудили гражданское начальство, принимать всевозможные меры, дабы подавить духовную жизнь в человеке, чтобы нечитать Святую Евангелию и немолиться Богу.

10. Гражданское начальство, лишает усих прав, общего положения о крестьянах, както приобретать в собственность землю, выходить из своего общества, и приписываться в

другое, навремя отлучаться от места жительства, паспортов не выдают, — а если кто из нас отлучается на расстояние 50 верст ристуют, водят поетапам для изнурения домохозяев,

Всепокорнейше просим ваше превосходительство, возвратить наши долги, освободить от преследования полиций, придания уголовного суда за чтение Святое евангелие и богомоление, и прикажить сельским, и волосным правлениям, выдавать нуждающимся нам паспорта, а, если не окажит мылости, в таких притеснениях, томы вынуждены приносить прозбу Государю, в чем и подписуемся

Крестьяне собственники М.Игнатовки Иван Юрченко Терентий Меланченко Иван Лопата Семен Павел Федор Дрибница Артимон Сахно Павел Долгошея Николай Лопата Григорий Осадчий, А вместо их незграмотных и засебя Расписался Александр Капустян [подпись]

Крестьяны Собственники Д.Основы Федор Онищенко Иван Ратушный Степан Лобунский Константин Фомченко Константин Ратушный Филимон Шестопапов Михайло Лабунский Захар Кулик Пантелей Шестопапов Каленик Ратушный Андрей Глазунов Дмитрий Гончаров Максим Глазунов Матвей Глазунов Данило Лабунский Сергей Шестопапов Динис Шестопапов Ефрем Тиаченко Андрей Гончаров Матвей Андреевко Николаевский мещанин Фидосий Рудояс. А вместо их неграмотных изасебя расписался Фома Мьцкий Михайло Ратушный

1873 года Марта 18 дня

(ЦДІАУ, Херсонське відділення, Ф.1, Оп.1, Спр.40, Арк.112. Збережена орфографія оригіналу.)

*Юрій Решетніков,
магістр богослів'я,
зав. учбовою частиною*

Київського християнського університету.

Бібліографія

1. Еп. Алексій. Матеріали для історії релігійного руху на юге Росії во второй половині XIX-го століття. Б/м, б/д (1908г.).
2. Домашовець В. Євангельсько-баптистський рух в Україні. Євангельська нива, 1997р., №1.
3. Домашовець Г. Нарис історії української євангельсько-баптистської церкви. Ірвінгтон – Торонто, 1967.
4. Жабко-Потапович Л. Христове світло в Україні. Чикаго: Всеукраїнське євангельсько-баптистське братство, 1991.
5. Історія євангельських християн-баптистів в СРСР. М.: ВСЕХБ, 1989.
6. Роджественський А. Южнорусський штундизм. СПб., 1889.
7. ЦДІАУ, Херсонське відділення, Ф.1, Оп.1, Спр.40.